

Як застосовуються спеціальні санкції у сфері ЗЕД?

Що таке спецсанкції щодо ЗЕД і в яких випадках вони застосовуються?

АНЖЕЛА МАХІНОВА

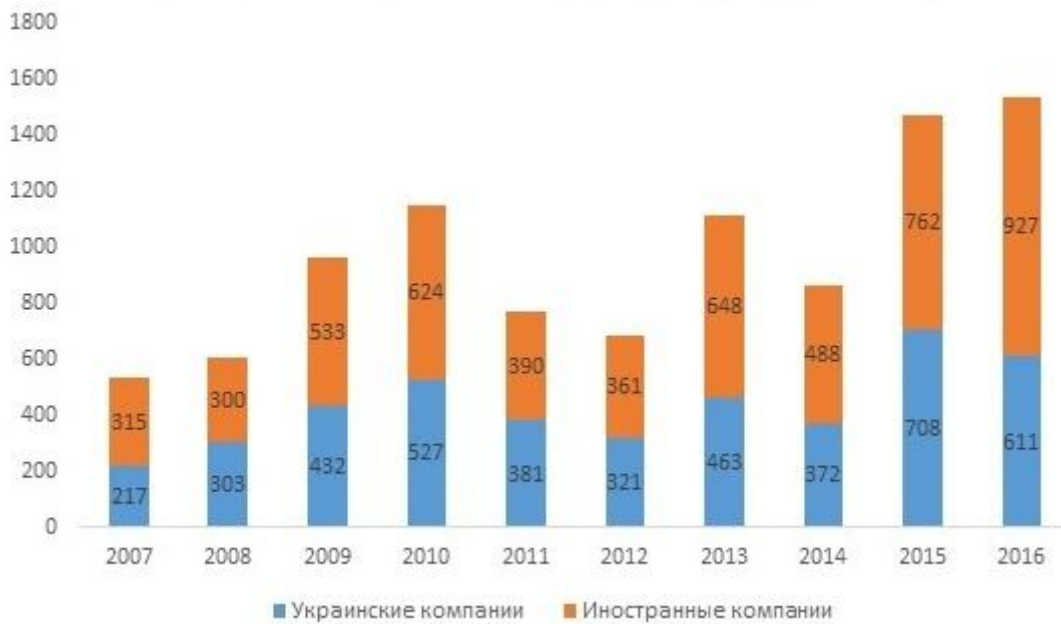
радник ЮФ Sayenko Kharenko

Українські та іноземні компанії вже звикли до безлічі різноманітних вимог, що застосовуються у вітчизняному бізнес-просторі, які не властиві більшості розвинених країн. Чого тільки варте горезвісне правило «90 днів» (яке постійно змінюється на 180, 120 днів); поневіряння в банках зі спробами обґрунтувати необхідність купівлі іноземної валюти; така хвилююча цінова експертиза, обов'язкова для здійснення розрахунків в іноземній валюті за операції, пов'язані з купівлею об'єктів прав інтелектуальної власності, надання послуг та виконання робіт; постійні перипетії з завищенням митної вартості. Однак, як показує наш досвід*, не всі ще знають про спеціальні санкції у сфері зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), які можуть призвести до повної зупинки ЗЕД компанії за найбільш несподівані порушення.

Трохи статистики

Статистика застосування спеціальних санкцій, розміщена на сайті Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (далі — Міністерство), свідчить про постійне збільшення кількості застосованих спецсанкцій, причому як щодо українських, так і іноземних компаній.

Количество специальных санкций по годам (компании)

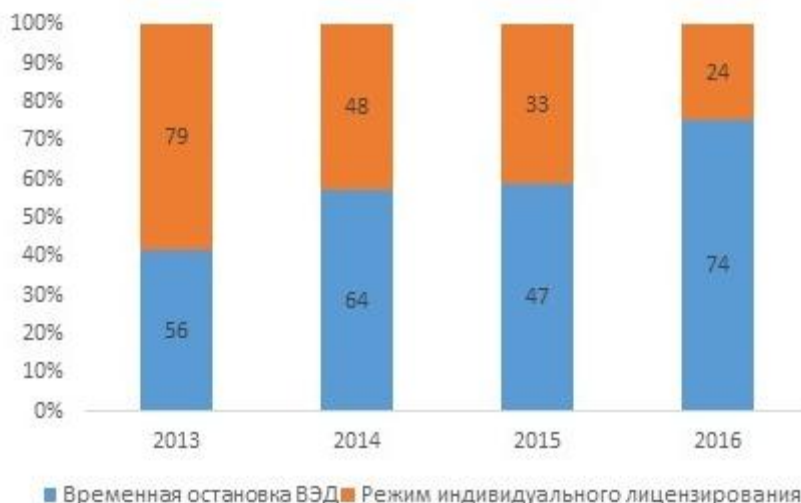

Види спеціальних санкцій

[Ст. 37 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»](#) (Закон про ЗЕД), яка регламентує питання про застосування спеціальних санкцій, передбачає три види санкцій:

- тимчасове зупинення ЗЕД;
- індивідуальний режим ліцензування;
- штраф, який на практиці ще не застосовувався.

Количество приказов о введении санкций

І тимчасове зупинення ЗЕД, і режим ліцензування означають заборону на всі види ЗЕД, зокрема: на імпорт і експорт товарів, робіт і послуг, проведення міжнародних розрахунків, спільну підприємницьку діяльність, володіння майном, валютнообмінні операції і т.д. Різниця між цими двома видами санкцій полягає в тому, що при

застосуванні режиму ліцензування, компанія, яка потрапила під санкцію, все ж може провести ЗЕД операцію, якщо отримає індивідуальну ліцензію.

Незважаючи на очевидну відмінність між санкціями, на жаль, законодавство дуже розмито визначає різницю між підставами для різних видів санкцій. У результаті, на практиці були випадки, коли за одне і те ж порушення в одному випадку застосовувалося зупинення ЗЕД, а в іншому — режим ліцензування.

NB! Останнім часом намітилася досить тривожна тенденція до збільшення кількості випадків застосування тимчасової зупинки ЗЕД.

За які порушення застосовуються санкції

Чинне законодавство України досить широко визначає список порушень, за які можуть застосовуватися санкції, а саме: за порушення Закону про ЗЕД та пов'язаних з ним законів, зокрема, в разі порушення валютного, митного, податкового, іншого законодавства, що встановлює будь-які заборони, обмеження або порядок здійснення ЗЕД операцій, а також у разі дій, які можуть зашкодити інтересам національної економічної безпеки.

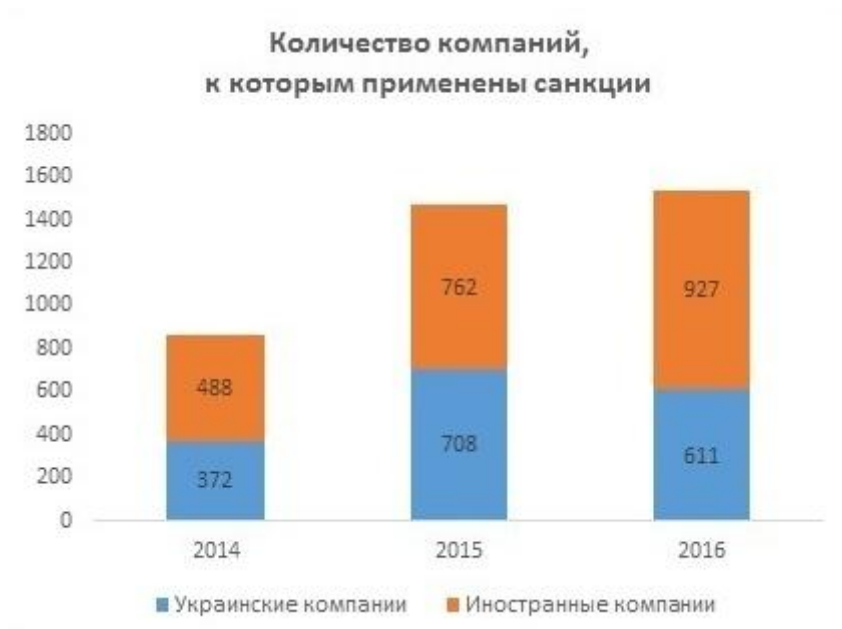

На практиці подібне широке формулювання призводить до того, що санкції можуть застосовуватися практично за будь-які порушення, наприклад, вимог про повернення валютного виторгу (найбільш поширене порушення), законодавства про маркування товарів; здійснення діяльності, так чи інакше пов'язаної з Кримом і т.д.

Важливо зазначити, що поточна геополітична ситуація позначилася і на санкціях: вони все частіше застосовуються до російських компаній і їх українських контрагентів.

Суб'єкти, щодо яких застосовуються санкції

Санкції можуть застосовуватися як щодо українських суб'єктів ЗЕД, так і іноземних компаній.

Які органи уповноважені застосовувати санкції

Санкції вводяться Міністерством економічного розвитку і торгівлі України (Міністерство) з ініціативи:

- фіскальних органів (ДФС);
- контрольно-ревізійної служби;
- правоохоронних органів (в тому числі — СБУ);
- АМКУ;
- Нацкомфінпослуг;
- НБУ;
- за рішенням суду.

Найчастіше санкції застосовуються за ініціативою ДФС та СБУ.

Терміни

Режим ліцензування застосовується безстроково, до деяких компаній він був введений ще на початку 90-х років і діє до сьогоднішнього дня. Тимчасове зупинення ЗЕД діє тільки 3 місяці, після чого компанія переводиться на режим індивідуального ліцензування, або, в окремих випадках, тимчасове зупинення ЗЕД продовжується за рішенням суду (на практиці є приклади безстрокового продовження зупинки ЗЕД).

Ризики для підприємців

Все б нічого, якби не безліч проблем, з якими стикаються компанії при застосуванні санкцій.

1. Як правило, про санкції компанія дізнається раптово, коли банк відмовляє здійснити платежі або митниця — оформити товар. Справа в тому, що Міністерство не повинно нікого інформувати про застосування санкції. Єдине, де можна про це дізнатися, це [база Міністерства](#). Більше того, законодавство не передбачає участь компанії на стадії, коли збирається доказова база для застосування санкцій. Були випадки, коли перевірка супермаркету службою

захисту прав споживачів закінчилася тимчасовою зупинкою ЗЕД для 19 виробників з ініціативи СБУ.

2. Навіть якщо компанія дізналася про застосування санкції, ще чимало часу потрібно, аби з'ясувати, за яке саме порушення санкція застосована. І якщо з ДФС плюс-мінус ще можна розібратися (якщо за результатами перевірки було складено акт, в якому зафіксовано порушення термінів повернення валютного виторгу, швидше за все санкцій не уникнути), то з СБУ все набагато складніше. Як правило, у відповідних наказах про застосування санкцій просто вказується норма законодавства, на підставі якого була застосована санкція (наприклад, ст. 131 Кодексу торговельного мореплавства), і на відповідні матеріали СБУ. Якщо так, то Вам ще пощастило! Зараз ситуація ускладнилася — досить часто просто вказується ст. 37 Закону про ЗЕД, яка не має ніякого відношення до порушення ЗЕД, а матеріали СБУ вказуються з грифом «для службового користування».
3. Згідно із законодавством, Міністерство зобов'язане застосувати санкцію у всіх випадках, якщо відповідне клопотання ініціатора відповідає формальним ознакам. При цьому Міністерство не має права перевіряти порушення зі свого боку. У зв'язку з «обмеженістю» компетенції Міністерство в абсолютній більшості випадків не може самостійно (без участі ініціатора або суду) скасувати санкції. При цьому, законодавство не регулює порядок (в першу чергу, терміни) взаємодії Міністерства та ініціатора. В результаті, зняття санкцій може розтягнутися на дуже тривалий період часу, коли діяльність підприємства *de facto* зупинена.

Є й багато інших нагальних проблем. Саме тому на сьогоднішній день було розроблено кілька проектів, спрямованих на зміну Закону про ЗЕД в частині застосування санкцій. А поки процедуру не буде змінено, українським компаніям слід постійно бути напоготові.

* Матеріал підготовлений у співавторстві з Іваном Бараненком, юристом ЮФ Sayenko Kharenko